

**ВИЗНАЧНИЙ ВЧЕНИЙ У ГАЛУЗІ МЕХАНІКИ ТВЕРДОГО ТІЛА
ТА ВІТЧИЗНЯНОЇ ГІРОСКОПІЇ**

**До 100-річчя від дня народження академіка НАН України
Володимира Миколайовича Кошлякова
(1922 – 2009)**

Володимир Миколайович Кошляков народився 21 грудня 1922 р. в м. Сімферополі у родині видатного вченого-математика члена-кореспондента АН СРСР М. С. Кошлякова. У 1948 році закінчив Ленінградський інститут точної механіки та оптики, а, здобувши науковий ступінь кандидата фізико-математичних наук, з 1952 р. працював у науково-дослідних організаціях Міністерства суднобудівної промисловості СРСР як фахівець із гіроскопії та навігації.

У липні 1963 р. Володимир Миколайович переїхав до Києва і почав працювати в Інституті математики НАН України старшим науковим співробітником, а з 1965 р. очолив відділ

механіки та процесів керування, який пізніше за його ініціативою перейменували у відділ аналітичної механіки. Завдяки Володимирі Миколайовичу у відділі панувала творча доброзичлива атмосфера, яка спонукала до наукового пошуку. Доктор фізико-математичних наук (1961), професор (1966) В. М. Кошляков, відомий своїми науковими працями в галузі механіки твердого тіла і теорії гіроскопів, з 1965 р. очолив створену академіком О. Ю. Ішлінським наукову школу механіків-гіроскопістів України. Володимир Миколайович отримав фундаментальні результати з теорії двороторних гіроскопічних компасів, що сприяло підвищенню їхньої точності та надійності в роботі. Ці наукові дослідження узагальнено в монографії “Теорія гіроскопічних компасів” (рос., Наука, Москва, 1972 р.).

Значних успіхів В. М. Кошляков досягнув у галузі механіки твердого тіла, до яких, зокрема, можна віднести пріоритет застосування до інтегрування динамічних рівнянь руху твердих тіл математичного апарату, що ґрунтується на кватерніонах Гамільтона і, зокрема, на параметрах Родріга – Гамільтона. Було отримано також оригінальний матричний аналог, виражений у параметрах Родріга – Гамільтона і Кейлі – Клейна, динамічних рівнянь Ейлера руху твердого тіла навколо нерухомої точки. Згадані вище результати Володимира Миколайовича знайшли відображення в монографіях “Задачі динаміки твердого тіла та прикладної теорії гіроскопів” (рос., Наука, Москва, 1985 р.) і “Параметри Родріга – Гамільтона та їхні застосування в механіці твердого тіла” (рос., Інститут математики НАН України, Київ, 1994 р.). Із наукових результатів, отриманих у подальшому, слід звернути увагу на запропоновану вченим загальну методику структурних перетворень рівнянь руху механічних систем. Ця методика спрощує дослідження стійкості таких систем у випадку наявності в них неконсервативних позиційних структур. В. М. Кошляков є автором, окрім трьох згаданих вище монографій, більше 100 наукових праць. Протягом 50 років, починаючи з 1948 р., Володимир Миколайович успішно проводив викладацьку діяльність у Ленінградському інституті точної механіки та оптики, МВТУ ім. Баумана, Київському державному університеті ім. Т. Шевченка, Київському політехнічному інституті, читаючи загальний курс теоретичної механіки і спеціальний курс теорії гіроскопічних приладів. На основі лекцій, які протягом 16 років В. М. Кошляков читав у Київському політехнічному інституті, видано підручник “Короткий курс теоретичної механіки” (рос., Київ, 1993 р.), який відзначається строгістю, ясністю та майстерністю викладу.

Наукова і педагогічна діяльність Володимира Миколайовича дістала широке визнання в Україні та за її межами. Держава високо оцінила досягнення вченого. Зокрема, за цикл робіт із теорії навігаційних гіроскопічних систем В. М. Кошлякова у 1975 р. удостоєно звання лауреата Державної премії СРСР, у 1978 р. обрано членом-кореспондентом АН УРСР, а у 1992 р. — дійсним членом Національної академії наук України. У 2003 р. Володимирі Миколайовичу присуджено Премію ім. М. О. Лаврентьєва за створення математичних моделей і теоретичні дослідження динамічних процесів у механічних системах і звання Заслуженого діяча науки і техніки України за значний внесок у розвиток механіки, підготовку наукових кадрів і в зв'язку з вісімдесятиріччям від дня народження.

Надзвичайно яскрава та багатогранна особистість Володимира Миколайовича гуртувала навколо себе талановиту молодь. Він по-батьківськи дбав про її творче зростання і духовне удосконалення. Серед його учнів — 6 докторів і 11 кандидатів наук. Під керівництвом

Володимира Миколайовича у відділі аналітичної механіки сформувалися шість окремих наукових напрямів:

- 1) дослідження гіроскопічних і навігаційних систем (академік В. М. Кошляков);
- 2) структурні дослідження механічних систем (академік В. М. Кошляков);
- 3) застосування математичної теорії систем до проблем аналітичної механіки та навігації (доктор фізико-математичних наук К. І. Науменко);
- 4) розвиток і застосування ідей декомпозиції та керування в динамічних системах, дослідження математичних моделей економічних систем (з 1995 р.), дослідження моделей гемодинаміки (з 1996 р.) (доктор фізико-математичних наук В. В. Новицький);
- 5) дослідження проблем жорсткої стабілізації нелінійних динамічних систем (доктор фізико-математичних наук С. М. Онищенко);
- 6) дослідження консервативних динамічних систем, задачі трьох тіл, обернення теорем Лагранжа – Діріхле та Рауса (доктор фізико-математичних наук С. П. Сосницький).

Володимир Миколайович Кошляков пішов із життя 16 лютого 2009 р., залишившись в історії механіки твердого тіла та гіроскопії, а також у пам'яті всіх, хто його знав, як видатний науковець і педагог, чудова та чуйна людина.

*Олександр Тимоха, Іван Луковський,
Володимир Макаров, Віктор Новицький*